

Realizacja zadań państwa

Repatriacja Polaków ze Wschodu

STANISŁAW JARZYNA

Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła kontrolę realizacji przez organy państwa zadań związanych z repatriacją¹. W trakcie wcześniejszych badań² pracownicy Izby otrzymywali sygnały od przedstawicieli Polonii o przewlekłości procedur związanych z ubieganiem się o wizy krajowe niezbędne, aby wrócić do Polski. O problemach z repatriacją często informowały też media³. Kontrola potwierdziła, że państwo nie zapewniło sprawnego i skutecznego procesu repatriacji Polaków ze Wschodu. Powodem były limity środków finansowych, braki organizacyjno-kadrowe oraz bezczynność organów. Zainteresowani czekali latami na powrót do ojczyzny. Przy dotychczasowym tempie działania urzędników proces repatriacji oczekujących i zainteresowanych może zająć nawet 22 lata.

Wprowadzenie

Słowo repatriacja pochodzi z łacińskiego *repatriatio* i oznacza powrót do ojczyzny (jeńców, osób internowanych, przesiedlonych, uchodźców)⁴. To zorganizowana przez władze akcja przemieszczenia do kraju obywateli, którzy wskutek zmian granic lub działań wojennych znaleźli się na terytorium innych państw⁵.

Według różnych szacunków, na świecie rozsianych jest od 18 do 21 mln Polaków, przy czym ich liczebność jest niejednolicie oceniana, w zależności od stosowanych kryteriów, jak: urodzenie w Polsce, pochodzenie wieloetniczne, deklarowana świadomość pochodzenia, znajomość języka polskiego. W niektórych państwach prowadzone są spisy ludności, w innych

¹ Artykuł opracowano na podstawie Informacji o wynikach kontroli NIK: *Realizacja przez organy państwa zadań związanych z repatriacją*, nr ewid. D/23/504.

² Kontrola NIK: *Przyznawanie Karty Polaka osobom zamieszkałym za wschodnią granicą RP*, nr ewid. P/17/098, *Wspieranie kultury i oświaty na Wschodzie przez służbę zagraniczną (kontrola specjalna)*, nr ewid. I/19/001.

³ M.in. Serwis TVP INFO z 28.12.2018, „Rzeczpospolita” z 26.8.2019, Tygodnik „Solidarność”, na stronie www.tysol.pl 18.9.2019, „Nasz Dziennik” z 29.10.2019, „Warszawska Gazeta” z 16.11.2018 w artykule „Ratunek dla Polski”, Telewizja Republika 23.12.2019.

⁴ W. Kopaliński: *Słownik wyrazów obcych i wyrazów obcojęzycznych*, <<http://www.sownik-online.pl/kopaliniski/63A06B657B7FA499C1256586000231A6.php>>.

⁵ A. Runge, J. Runge: *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Videograf Edukacja, 2008, s. 276.

przeprowadzano tylko ogólne szacunki, co także wpływa na porównywalność danych. Jedna trzecia z tej grupy to ludzie urodzeni i ukształtowani w Polsce, reszta – osoby polskiego pochodzenia w różnym stopniu związane z naszym krajem. Najliczniejsze skupiska znajdują się w Stanach Zjednoczonych (9293 tys.), zaś spośród krajów byłego Związku Radzieckiego – w Białorusi (396 tys.), Litwie (235 tys.), Ukrainie (100 tys.), Kazachstanie (100 tys.).⁶ Według danych statystycznych ze spisu z 1989 r. na terenach Federacji Rosyjskiej zamieszkiwało 95 tys. osób, które zadeklarowały polskie pochodzenie, ale szacunki wskazują na nawet ok. 300 tys. Tereny Syberii zamieszkuje ok. 15 tys. osób przynajmniej się do polskich korzeni, przy czym szacunki są także znacznie wyższe. Potwierdzają to informacje uzyskane m.in. podczas kontroli „Wspieranie kultury i oświaty na Wschodzie przez służbę zagraniczną”⁷, z których wynika, że ok. 20% mieszkańców Obwodu Irkuckiego Federacji Rosyjskiej ma przodków polskiego pochodzenia.

Akcje repatriacyjne były w Polsce przeprowadzane wielokrotnie. Za pierwszą falę repatriacji uznaje się tę przeprowadzoną w latach 1944–1948, kolejna miała miejsce w latach 1955–1959⁸. Pierwszą objęto około 1,7 mln osób (w tym

1,5 mln z terenów Związku Radzieckiego), w drugiej zaś niemal 260 tys. osób, a mimo to na terenach ZSRR wciąż pozostawało ponad 1 mln rodaków⁹. W latach 90. XX w. repatriacja pozostawała w stanie „zawieszenia prawnego”, nie było systemowego rozwiązania, które określałoby jej kryteria i tryb. Osoby zainteresowane, wobec trudnej sytuacji życiowej będącej skutkiem zmian politycznych i gospodarczych, spowodowanych rozpadem Związku Radzieckiego, korzystały z programów repatriacyjnych innych państw, głównie Rosji i Niemiec (dawne obywatelstwo radzieckie i duża liczba mieszanych małżeństw polsko-rosyjskich oraz polsko-niemieckich – polscy zesłańcy często mieszkali w sąsiedztwie innych deportowanych mniejszości). Inni próbowali korzystać z regulacji prawnych dotyczących cudzoziemców bądź uchodźców, aby przyjeżdżać do Polski.

Kształtowanie ram prawnych repatriacji zaczęło się dopiero w drugiej połowie lat 90. Rada Ministrów w dokumencie z 1996 r. „Decyzja o ustanowieniu zasad polityki państwa w sprawach repatriacji” zadeklarowała przygotowanie rozwiązań prawnych regulujących jej zasady i procedurę. Według wytycznych miała ona mieć charakter indywidualny (gmina zapraszająca konkretną rodzinę zapewniała

⁶ Dane szacunkowe przedstawione w Rządowym Programie Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą w latach 2015–2020.

⁷ Wystąpienia pokontrolne z kontroli I/19/001 *Wspieranie kultury i oświaty na Wschodzie przez służbę zagraniczną (kontrola specjalna)*.

⁸ Ł. Zołądek: *Polska polityka repatriacyjna. Rozwiązania prawne, ich krytyka i nowe propozycje*; „Studia BAS” nr 2/2013, s. 195; <www.bas.sejm.gov.pl>.

⁹ P. Hut: *Warunki życia i proces adaptacji repatriantów w Polsce w latach 1992–2000*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2002, s. 11–12 i s. 36.

jej podstawy bytowe), stopniowy (uzależniony od możliwości finansowych samorządów) i trwały (miała być stałym elementem strategii państwa) oraz wpisywać się w całokształt polityki migracyjnej¹⁰. Kwestia powrotów do Polski znalazła odbicie w treści Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., która stanowiła, że „osoba, której pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą, może osiedlić się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na stałe”¹¹. Ostatecznym unormowaniem strategii repatriacyjnej stała się ustawa o repatriacji z 9 listopada 2000 r., która weszła w życie 1 stycznia 2001 r.¹² Ponieważ wyczerpywały się możliwości przyjmowania repatriantów przez gminy, do ustawy o repatriacji w kwietniu 2017 r. wprowadzono zmiany, dzięki którym mogła ona odbywać się także za pośrednictwem ośrodków adaptacyjnych dla repatriantów¹³.

W Polsce funkcjonują dwa takie ośrodki – w Pułtusk, prowadzony przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” oraz w Środzie Wielkopolskiej, kierowany przez Stowarzyszenie Rodziców i Nauczycieli Powiatu Średzkiego EDU XXI na podstawie umów zawartych z Pełnomocnikiem Rządu do spraw Repatriacji.

W ostatnich latach coraz częściej sprowadzani są do Polski, nie zawsze legalnie, obywatele krajów azjatyckich, afrykańskich,

a nawet południowoamerykańskich¹⁴, którzy podejmują u nas zatrudnienie. Sprawne przeprowadzenie repatriacji Polaków ze Wschodu miałyby pozytywny wpływ na rynek pracy.

Część osób polskiego pochodzenia mieszkających za wschodnią granicą jest zainteresowana możliwością powrotu, przy czym ich liczba waha się m.in. w zależności od zmian sytuacji politycznej w krajach ich zamieszkania. Ważną rolę odgrywa tu również czas – ubywa starszych, którzy są silniej związani z ojczyzną niż osoby z młodszego pokolenia. Znaczenie ma sytuacja gospodarcza Polski, w tym np. oferty pracy czy możliwości samorealizacji w kraju. Barięą może być słaba znajomość języka polskiego u dzieci migrantów. Kluczowe w podejmowaniu decyzji o powrocie jest utrzymywanie jak najsilniejszych więzi z Polską: emocjonalnych, językowych, kulturalnych i gospodarczych, a także otrzymywanie informacji o możliwościach polskiego rynku pracy. Obowiązkiem polskich władz w tej sytuacji winno być udzielanie członkom społeczności polonijnych wszechstronnej pomocy, w tym przez wspieranie powrotów do kraju.

Założenia kontroli

Najwyższa Izba Kontroli prowadziła kontrolę od 20 września 2023 r. do 28 lutego

¹⁰ S. Łodziński: *Repatriacja osób narodowości lub pochodzenia polskiego w latach 1989–1997. Problemy prawne i instytucjonalne*, „Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu 1997”, nr 586, <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-586.htm>.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 – art. 52 ust. 5, (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483).

¹² Ustawa z 9.11.2000 o repatriacji, (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1118).

¹³ Ustawa z 7.4.2017 o zmianie ustawy o repatriacji oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U. poz. 858).

¹⁴ <[– 215 –](https://businessinsider.com.pl/praca/nielegalna-praca-w-polsce-20-kolumbijczykow-zatrzymanych/h648065></p></div><div data-bbox=)

2024 r. Jej głównym celem było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy organy państwa odpowiedzialne za repatriację osób zamieszkałych za wschodnią granicą RP prawidłowo realizowały zadania ujęte w ustawie o repatriacji. Cele szczegółowe dotyczyły: prawidłowości i skuteczności działań w celu zapewnienia odpowiednich warunków do powrotu i osiedlenia się w Polsce osobom uprawnionym do repatriacji oraz rzetelności, sprawności i zgodności z obowiązującymi przepisami postępowań w sprawie repatriacji.

W kontroli sprawdzono też m.in., czy: ośrodki repatriacyjne wywiązywały się z obowiązków zapisanych w umowach; zapewniały odpowiednie warunki bytowe osobom w nich przebywającym; zgodnie z ustawą wspomagały repatriantów w nauce języka polskiego oraz w przygotowaniu do podjęcia pracy w Polsce. Ważne było również sprawdzenie, czy repatrianci przebywali w ośrodkach przez okres wyznaczony przepisami ustawy oraz czy wszystkie miejsca były wykorzystywane.

NIK zbadała przy tym, czy środki finansowe przeznaczone z budżetu państwa na repatriację były wystarczające i czy nie występowały ich okresowe niedobory, które uniemożliwiały prawidłową realizację zadań.

Cele kontroli wynikały z przeprowadzonej wcześniej analizy, która wykazała, że osoby polskiego pochodzenia mają za wschodnią granicą ogromne problemy z repatriacją do Polski. System nie funkcjonował sprawnie, o czym m.in. świadczyło to, że

w okręgu konsularnym w Astanie chętnych do repatriacji było około 10 tys. osób, zaś na wyjazd oczekiwało 1200 osób, które zostały do niej zakwalifikowane jeszcze w 2016 r. W październiku i grudniu 2022 r. przed Ambasadą RP w Astanie odbyły się pikieety środowisk polonijnych, domagających się usprawnienia tego procesu.

Badaniem NIK objęto lata 2017–2023, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem. Przeprowadzono je w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwie Spraw Zagranicznych i Ambasadzie RP w Astanie na podstawie art. 2 ust. 1 oraz art. 5 ust. 1 ustawy z 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁵, z uwzględnieniem kryteriów legalności, celowości, rzetelności i gospodarności, dwóch ośrodkach adaptacyjnych dla repatriantów – w Pułtusk i Środzie Wielkopolskiej – na podstawie art. 2 ust. 3 oraz art. 5 ust. 3 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów legalności i gospodarności. W trakcie kontroli, na podstawie przepisów art. 29 ustawy o NIK, zasięgnięto informacji dotyczącej repatriacji prowadzonej przez Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Ałmaty (Kazachstan).

Ustalenia kontroli

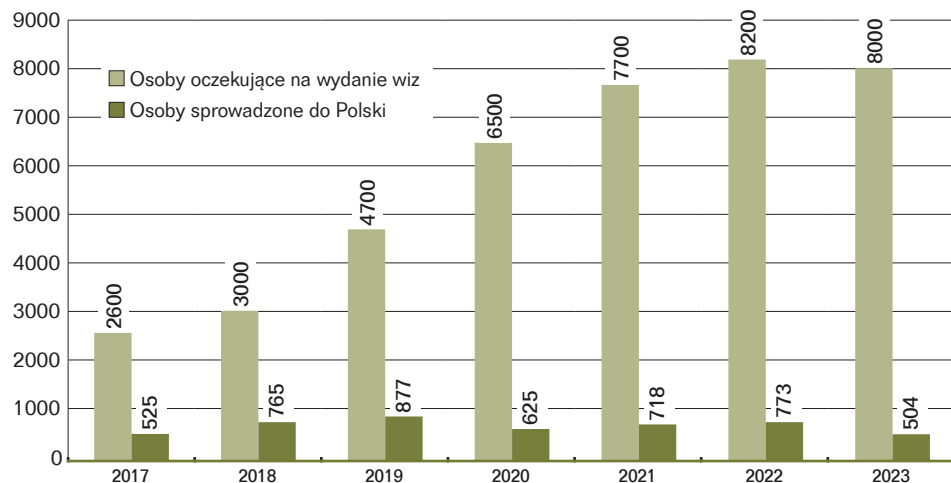
Działania MSWiA

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zapewnił warunki do osiedlenia się w Polsce jedynie niewielkiej części osób. W latach 2017–2023 (do końca listopada) do kraju przybyło 4787 repatriantów.

¹⁵ Dz.U. z 2022 r. poz. 623.

Rysunek 1. Liczba osób oczekujących na wydanie wiz krajowych w celu repatriacji oraz liczba osób sprowadzonych do Polski w latach 2017–2023

Źródło: Ustalenia kontroli NIK.

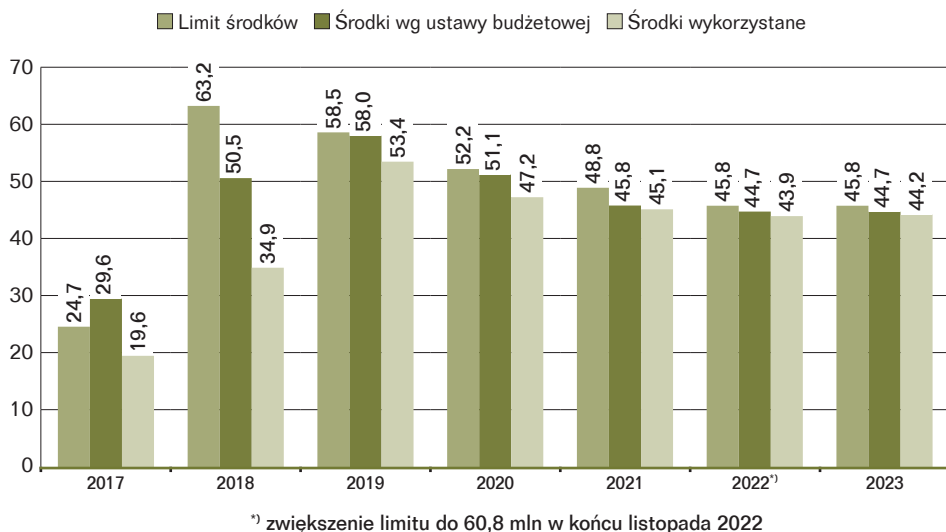
Oznacza to, że powrót umożliwiono tylko od 24,9% w 2018 r. do 9,5% w 2022 r. chętnych. Liczba oczekujących potroiła się z 2600 osób w 2017 r. do 8200 osób na koniec 2022 r. W tym okresie urzędy konsularne wydały w celu repatriacji 4542 wizy krajowe.

Liczba osób, którym możliwe było zaofiarowanie warunków do osiedlenia się w Polsce, w szczególności dzięki zapewnieniu miejsc w ośrodkach adaptacyjnych oraz dotowanych mieszkaniach od gmin, była uzależniona od dostępnych środków finansowych. W opinii NIK wpłynęło to negatywnie na sam proces repatriacji, ponieważ z informacji uzyskanych w trakcie kontroli wynikało, że część oczekujących – wobec przedłużającej się perspektywy przesiedlenia do Polski – wybrało kierunek rosyjski, gdzie bez problemu otrzymywali obywatelstwo i prawo do pracy.

Wydatki związane z pomocą dla repatriantów, zaplanowane w ustawach budżetowych (po zmianach), wynosiły w latach 2017–2023 łącznie ok. 324 mln zł. Na ten cel wykorzystano faktycznie 288 mln zł (ok. 89%). W latach 2017–2018 środki były wykorzystane w 66–69% w stosunku do planu. W kolejnych, tj. 2019–2023, wskaźniki realizacji planu wydatków w tym zakresie były wyższe i wynosiły od 92,1% do 98,9%. Niezależnie od powyższego środki te nie zaspokajały w pełni potrzeb związanych z repatriacją

Z porównania przyjętych limitów wydatków na repatriację, określonych w art. 19 ust. 1 ustawy z 7 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o repatriacji oraz niektórych innych ustaw wynika, że były one od 2018 r. zmniejszane i w 2023 r. limit ten był o 27,5% niższy w stosunku do 2018 r., przy jednoczesnym

Rysunek 2. **Limity środków i środki przeznaczone na pomoc dla repatriantów w latach 2017–2023, zapisane w ustawach budżetowych i wykorzystane (w mln zł)**

Źródło: Ustalenia kontroli NIK.

systematycznym wzroście liczby oczekujących¹⁶. Limit wzrósł skokowo z 24,7 mln zł do 63,2 mln zł w 2018 r., a następnie spadł do poziomu 45,8 mln zł w 2023 r.¹⁷ W latach 2017–2023 Minister SWiA nie podejmował działań w celu zwiększenia limitów i eliminowania narastającej kolejki.

Środki budżetowe przewidziane na repatriację w latach 2024–2026 wynoszą łącznie 137 271 tys. zł, co umożliwi powrót do Polski niespełna 1600 osób (19,5% oczekujących).

Faktyczna liczba miejsc w ośrodkach adaptacyjnych była uzależniona od funduszy

na zakwaterowanie repatriantów, przy jednoczesnym zapewnieniu finansowania pozostałych związanych z tym zadań. W latach 2018–2023 ośrodki dysponowały około 250 miejscami. Gdyby były one stale wykorzystane, to uwzględniając obowiązujące przepisy, które stanowią, że pobyt w ośrodku powinien trwać 3 miesiące, można byłoby sprowadzić do kraju nawet ok. 6 tysięcy osób¹⁸.

Zbyt niskie w stosunku do potrzeb ustawowe limity wydatków na repatriację nie tylko uniemożliwiały uruchomienie dodatkowych ośrodków adaptacyjnych, ale także

¹⁶ Informacja o wynikach kontroli NIK: *Realizacja przez organy państwa...*, op.cit.

¹⁷ Zwiększenie limitu środków w końcu listopada 2022 r. do poziomu 60,8 mln zł nastąpiło po terminie, do którego możliwy jest podział rezerwy celowej i w efekcie nie miało wpływu na wartość środków pozostałych do dyspozycji.

¹⁸ Hipotetyczne wyliczenie odnoszące się do liczby 250 miejsc pomnożonej przez 4 (w każdym roku – 3-miesięczny okres pobytu) i przez 6 lat ($250 \times 4 \times 6 = 6000$).

powodowały, że te już istniejące nie były w pełni wykorzystane. Po wyczerpaniu środków w danym roku budżetowym przestawały funkcjonować. Od rozpoczęcia działalności tych obiektów, tj. od 27 stycznia 2018 r., występowały okresy, w których nie przebywali w nich repatrianci: łącznie przez 313 dni w Pułtuskach oraz 370 dni w Środzie Wielkopolskiej.

Minister SWiA i Pełnomocnik monitorowali wykorzystanie limitów wydatków na repatriację, a w wypadku przekroczenia lub zagrożenia przekroczenia przyjętego na dany rok budżetowy maksymalnego limitu wydatków wdrażali mechanizm korygujący. Polegał on na ograniczeniu wydatków związanych z kosztami funkcjonowania systemu repatriacji, w tym ograniczeniu liczby wydawanych przez Pełnomocnika decyzji w sprawie przyznania miejsca w ośrodkach lub przedłużenia pobytu.

Zgodnie z art. 3c ust. 4 ustawy o repatriacji, Pełnomocnik wydaje decyzję w sprawie przyznania kandydatowi na repatrianta miejsca w ośrodku w terminie nie dłuższym niż 3 lata od dnia wydania przez konsula decyzji o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej. Ustęp 5 tego artykułu stanowi, że w wypadku braku wolnych miejsc w ośrodku termin, o którym mowa w ust. 4 może być przedłużony przez Pełnomocnika w drodze decyzji, na okres nie dłuższy niż 2 lata. Na podstawie analizy losowo wybranych akt 71 kandydatów na repatrianta stwierdzono, że 13 osobom (18,3%) Pełnomocnik wydał decyzje w sprawie przyznania

miejsca w ośrodku adaptacyjnym po upływie trzech lat od wydania przez konsula decyzji o zakwalifikowaniu do wizy krajowej lub po upływie trzech lat od wejścia w życie ustawy o zmianie ustawy o repatriacji, ustawy o karcie Polaka oraz ustawy o cudzoziemcach¹⁹. Ustawowy termin przyznania miejsca w ośrodku w badanych przypadkach przekroczone od 6 do 735 dni. Analiza listy oczekujących kandydatów na repatriantów wykazała, że według stanu na 24 listopada 2023 r. zainteresowane były 4802 osoby, w tym 1339 czekało na miejsce w ośrodku ponad trzy lata od wydania przez konsula decyzji o zakwalifikowaniu do otrzymania wizy krajowej, co było naruszeniem art. 3c ust. 4 ustawy o repatriacji. Nie miał tu zastosowania art. 3c ust. 5 ustawy o repatriacji, a jedynym powodem był brak środków finansowych. W ocenie NIK obowiązek przyznania przez Pełnomocnika miejsca w ośrodku adaptacyjnym osobie zakwalifikowanej do repatriacji w ciągu trzech lat był niemożliwy do realizacji już w okresie jego ustanowienia ze względu na zbyt niskie w stosunku do potrzeb limity finansowania tej operacji. Skutkiem tego, według danych z listopada 2023 r., wobec 1339 osób (tj. aż 27,9% zakwalifikowanych kandydatów na repatriantów) przekroczone ustawowy, maksymalnie trzyletni, okres oczekiwania na miejsce w ośrodku.

Czynności związane z udzieleniem przez Ministra SWiA zgód na wydanie przez konsulów decyzji o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej realizowano

¹⁹ Stosownie do postanowień przepisu art. 7 ustawy z 24.11.2017 o zmianie ustawy o repatriacji, ustawy o Karcie Polaka oraz ustawy o cudzoziemcach, (Dz.U. z 2017 r. poz. 2282).

z opóźnieniem. We wszystkich ocenionych przypadkach Minister SWiA wydał postanowienia po terminie określonym w art. 35 k.p.a.²⁰ Czas od wpłynięcia akt do uzyskania zgody Ministra SWiA na wydanie przez konsulów decyzji w sprawie zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej²¹ wynosił od 16 do 208 dni, z tego dla: pięciu osób było to od 16-30 dni, 11 osób – 31-60 dni, 12 osób – 61-90 dni, 21 osób – 91-120 dni, 11 osób – 121-180 dni, dwóch – 199 dni, trzech – aż 208 dni. Główną przyczyną opóźnień była zbyt niska częstotliwość ekspedycji poczty z placówek do kraju. Nowe wnioski o wydanie wizy krajowej wpływały do MSWiA zbiorczo, co powodowało kumulację czynności związanych z przygotowaniem do wysłania akt kierowanych do organów opiniujących oraz opóźnienia w ich procedowaniu. Stosownie do przepisów art. 36 k.p.a. o każdym przypadku niezakończenia sprawy w terminie organ administracji publicznej jest obowiązany zawiadomić strony, podając przyczyny zwłoki i wskazując nowy termin oraz pouczając o prawie do wniesienia ponażenia. Ten sam obowiązek ciąży na organie administracji publicznej w razie

zwłoki w załatwieniu sprawy z przyczyn niezależnych od niego. Analiza dokumentacji wykazała, że Minister SWiA nie spełnił tego obowiązku, co naruszało postanowienia art. 106 §3 i §6 w związku z art. 36 k.p.a. Zdaniem NIK opieszałość Ministra SWiA, będącego głównym organem państwa odpowiedzialnym za repatriację, raziła przyczyniała się do przedłużenia całej procedury repatriacyjnej. Ponadto nieinformowanie wnioskodawców o przyczynach zwłoki świadczyło o lekceważeniu ich praw i obniżało autorytet polskich instytucji.

Działania MSZ

Według informacji źródłowych od konsułów, pozyskanych podczas kontroli Ministerstwa Spraw Zagranicznych, liczba osób oczekujących na repatriację pod koniec 2023 r. wynosiła ok. 8 tys., w tym najwięcej, bo ok. 6500 z Kazachstanu oraz ok. 700 z Rosji. Liczba przyjętych wniosków o wydanie wizy repatriacyjnej wynosiła od 341 w 2023 r. do 3145 w 2019 r., zaś liczba wydanych wiz wahała się od 504 w 2023 r. do 877 w 2019 r.

W latach 2017–2023 (do końca listopada) w ramach repatriacji sprowadzono do

²⁰ Ustawa z 14.6.1960 Kodeks postępowania administracyjnego, (Dz.U. z 2024 r. poz. 572). Art. 35 k.p.a. stanowi: „§ 1. Organy administracji publicznej obowiązane są załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki. § 2. Niezwłocznie powinny być załatwiane sprawy, które mogą być rozpatrzone w oparciu o dowody przedstawione przez stronę łącznie z żądaniem wszczęcia postępowania lub w oparciu o fakty i dowody powszechnie znane albo znane z urzędu organowi, przed którym toczy się postępowanie, bądź możliwe do ustalenia na podstawie danych, którymi rozporządza ten organ. § 3. Załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca, a sprawy szczególnie skomplikowanej – nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania, zaś w postępowaniu odwoławczym – w ciągu miesiąca od dnia otrzymania odwołania”.

²¹ Po wyłączeniu okresów: (1) oczekiwania na przekazanie informacji od Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji oraz Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (art. 12b ust. 2 ustawy o repatriacji), (2) okresów wyłączenia w związku z epidemią COVID (art. 15 z.z.s. ustawy z 2.3.2020 o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych), (Dz.U. z 2024 r. poz. 340, ze zm.), (3) innych okresów związanych z uzupełnieniem przez wnioskodawcę brakujących dokumentów.

Polski 4787 osób. Uwzględniając dotychczasowe tempo (ok. 684 osoby średniorocznie), proces repatriacji oczekujących i zainteresowanych 15 200 osób może zająć ok. 22 lata²². Zniechęca to potomków zesłańców. Wobec bliżej nieokreślonych terminów przyjazdu do kraju w wielu wypadkach decydują się na przesiedlenie do Rosji, gdzie bez problemu otrzymują obywatelstwo.

Zagadnienie repatriacji zostało sprawnie rozwiązane np. przez Republikę Federalną Niemiec, w której po zaangażowaniu odpowiednich sił i środków, wszystkich chętnych Niemców z terenu byłego ZSRR przywieziono do ojczyzny w ciągu kilku lat. Przykładem może być wieś Jasna Polana założona przez zesłańców na stepie w Kazachstanie, w której po upadku ZSRR mieszkało 300 Niemców i 200 Polaków. Wszystkich Niemców sprowadzono do RFN, zostali sami Polacy²³.

Zdaniem NIK tempo repatriacji do Polski uprawnionych osób wskazuje, że deklarowane w preambule ustawy o repatriacji dążenie, aby zadośćuczynić krzywdom wyrządzonym Polakom wywiezionym na Wschód pozostaje daleko od praktyki. Polski system organizacji i finansowania repatriacji okazał się całkowicie niewydolny. Rozbudził nadzieje na przyjazd do kraju, jednak państwo polskie nie było w stanie wywiązać się z obietnicy.

W związku z intensyfikacją procedur repatriacyjnych²⁴ i koniecznością sprawnej ich obsługi kierownictwo Departamentu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą MSZ

postulowało pilne wzmocnienie kadrowe Ambasady RP w Astanie oraz Konsulatów Generalnych RP w Ałmaty i Irkucku. W ocenie Departamentu stan kadrowy w tych placówkach uniemożliwił przeprowadzenie w kolejnych miesiącach wzmożonej akcji repatriacyjnej. Niedobór zasobów finansowych i niewielka liczba pracowników kluczowych dla tego procesu może opóźnić realizację celu, jakim jest przyśpieszenie i sprawne sprowadzenie Polaków, głównie z Kazachstanu i Syberii, gdzie mieszka ich najwięcej. Kontrola wykazała, że apel Departamentu pozostał bez odpowiedzi. W Wydziale Konsularnym Ambasady RP w Astanie od początku 2017 r. do września 2019 r. pracowały dwie osoby na stanowiskach konsularnych, tj. kierownik oraz wicekonsul, a w okresie wrzesień 2019 r. – 2023 r. cztery osoby – kierownik oraz trzech wicekonsulów. W Konsulacie Generalnym RP w Ałmaty w latach 2017–2023 na stanowiskach konsularnych zatrudniano dwie osoby – kierownika referatu oraz wicekonsula. Podobnie było w Konsulacie Generalnym RP w Irkucku, przy czym od października 2023 r. na tej placówce (w związku z tym, że strona rosyjska zastosowała parytet w odniesieniu do liczby dyplomatów na terenie Federacji Rosyjskiej) na stanowiskach konsularnych pracowały dwie osoby, tj. konsul generalny i wicekonsul.

Minister Spraw Zagranicznych nie upoważnił Konsula RP w Ałmaty do sprawowania funkcji poza wyznaczonym okresem

²² Hipotetyczne wyliczenie dokonane przez NIK na podstawie danych z okresu objętego kontrolą ustalonych w trakcie kontroli, dotyczących liczby osób objętych repatriacją i oczekujących na repatriację.

²³ Informacja o wynikach kontroli NIK: *Realizacja przez organy państwa...*, op.cit., s. 8.

²⁴ Znaczny i systematyczny wzrost liczby wniosków o przyznanie wizy krajowej w celu repatriacji – z 341 w 2017 r., 602 w 2018 r., przez 1767 w 2019 r. do 3145 w 2020 r.

konsularnym i przyjmowania wniosków w sprawach repatriacji od osób pochodzenia polskiego zamieszkających na terenie Astańskiego Okręgu Konsularnego, co było możliwe w świetle obowiązujących przepisów²⁵. W kontroli ustalono, że obciążenie placówek w Astanie i Ałmaty w sprawach repatriacyjnych było nieporównywalne – np. w 2017 r. Wydział Konsularny w Astanie przyjął 577 wniosków o wydanie wizy repatriacyjnej, a w 2018 r. – 1205. Konsulat Generalny RP w Ałmaty w 2017 r. wydał 5 decyzji o zakwalifikowaniu do wydania wizy repatriacyjnej, a w 2018 r. – 141.

MSZ w latach 2017–2023 nie wprowadziło jednolitego systemu organizacji przyjęć interesantów starających się o repatriację w urzędach konsularnych na Wschodzie. Kierownicy komórek organizacyjnych Ministerstwa w tym okresie także nie wystosowywali zaleceń mających na celu doskonalenie procedur konsularnych związanych z realizacją ustawy. Placówki zagraniczne według własnego uznania organizowały sposób przyjmowania wnioskodawców. Funkcjonował rozproszony system różnych narzędzi, za pośrednictwem których można było umówić wizytę: telefonicznie, mailowo bądź przez e-konsulat. Z uwagi na różny sposób organizacji przyjęć interesantów w sprawach repatriacji oraz liczbę osób potencjalnie zainteresowanych złożeniem wniosków w tych krajach MSZ nie dysponowało wiedzą, jaki był w latach 2017–2023 faktyczny czas

oczekiwania na przyjęcie przez konsula wniosku od osób uprawnionych do repatriacji w urzędach konsularnych na Wschodzie, w tym w urzędach, w których było najwięcej chętnych. W latach 2017–2018 repatriacja była wskazywana przez MSZ placówkom zagranicznym na Wschodzie jako jedno z priorytetowych zadań. Potem już tak jej nie traktowano. Nie było też narzędzi pozwalających na sprawdzenie, jaki w danym okresie może być faktyczny czas oczekiwania na złożenie wniosku i – w ślad za tym – na odpowiednią reakcję w sytuacjach kryzysowych. W latach 2017–2023 resort nie przygotowywał żadnych analiz dotyczących repatriacyjnej działalności urzędów konsularnych, jak też nie kontrolował ich w tym zakresie. Zdaniem Izby Minister Spraw Zagranicznych nie gwarantował właściwej kontroli zarządczej zapewniającej realizację celów i zadań w sposób zgodny z prawem, efektywny, oszczędny i terminowy, nie zapewnił też skuteczności oraz efektywności działania w sprawach dotyczących repatriacji.

W kontroli stwierdzono rażące przedłużanie procedur repatriacyjnych, ponieważ nie było współpracy MSZ z MSWiA w kwestii poczty dyplomatycznej podlegającej MSZ. Badaniem organizacji przez MSZ w latach 2017–2023 poczty dyplomatycznej pod kątem przekazywania dokumentacji dotyczącej repatriacji pomiędzy placówkami zagranicznymi na Wschodzie a MSWiA objęto 65 losowo wybranych

²⁵ Przepisy art. 14 ustawy z 25.6.2015 – Prawo konsularne (Dz.U. z 2023 r. poz. 1329), będące odzwierciedleniem normy wyrażonej w postanowieniu art. 6 Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, sporządzonej w Wiedniu dnia 24.4.1964 (Dz.U. z 1982 r. nr 13, poz. 98) stanowią, że w szczególnych okolicznościach minister właściwy do spraw zagranicznych za zgodą państwa przyjmującego może upoważnić konsula do wykonywania funkcji konsularnych poza wyznaczonym okręgiem konsularnym.

decyzji konsula w sprawie stwierdzenia polskiego pochodzenia. Sprawdzono daty ich wpływu do MSWiA oraz daty przekazania pocztą dyplomatyczną do placówek konsularnych przez MSZ postanowienia MSWiA o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej w celu repatriacji. W pięciu przypadkach czas przekazania wynosił 363 dni, w siedmiu od 204 do 278 dni, w 22 od 109 do 195 dni, a w 10 – od 14 do 64 dni. W latach 2018–2023 na trasie Warszawa–Astana–Warszawa zrealizowano 12 tras kurierskich, co daje dwie trasy kurierskie rocznie. W tym okresie na trasie Warszawa–Irkuck–Warszawa zrealizowano 6 tras kurierskich, czyli jedną rocznie. W związku z tym nie dziwił stwierdzone przypadki przekazywania wniosków o wydanie wiz krajowych nawet przez okres 1 roku, co znacząco wpływało na wydłużenie całego procesu oraz sposób postrzegania przez wnioskodawców organów państwa odpowiedzialnych za repatriację.

Działania ambasady

Postępowania w sprawie repatriacji były prowadzone przez Wydział Konsularny Ambasady RP w Astanie z naruszeniem obowiązujących przepisów. Czyniono to nierzetelnie, nie zapewniając sprawnej obsługi osób zainteresowanych. Wydział Konsularny obejmował swoją

działalnością terytorium centralnej i północnej części Republiki Kazachstanu, tj. stołeczną Astanę oraz pięć obwodów. Odległość do najdalej położonych miejscowości okręgu przekraczała 1000 kilometrów. Rozległy obszar, na którym prowadzono działania konsularne, słaba infrastruktura drogowa, trudne warunki atmosferyczne (szczególnie zimą) utrudniały kontakt zarówno interesantów z urzędem konsularnym, jak i konsula z interesantami. Kierowane przez Wydział prośby o wzmocnienie etatowe w związku z dużym zainteresowaniem repatriacją przez znaczną część okresu objętego kontrolą nie przynosiły efektów. Dopiero w połowie 2019 r. zwiększono dwuosobową obsadę (kierownik i wicekonsul) o kolejne dwie. Ogromna liczba spraw do załatwienia przy niskiej obsadzie wpływała także na dużą fluktuację kadr, dotyczącą nie tylko wicekonsulów, ale także kierowników Wydziału, którym kolejno kierowało aż sześciu konsulów. Na sprawność realizacji zadań wpływały także problemy techniczno-sprzętowe. Wszystko to przekładało się na bardzo długi czas oczekiwania na wyjazd do Polski w drodze repatriacji²⁶, który w wypadku aż 20,4% spraw przekraczał pięć lat, zaś w skrajnym – aż 14,5 roku²⁷. Podejmowano działania, które miały ułatwić

²⁶ Liczony od daty wydania decyzji o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej w celu repatriacji do daty wydania wizy krajowej w celu repatriacji. Należy zauważyć, że rzeczywisty czas oczekiwania na wyjazd do Polski był w każdym przypadku znacznie dłuższy, jeśli doliczyć do niego czas na złożenie wniosku do konsula, czas na wydanie decyzji o uznaniu za osobę polskiego pochodzenia, czas na przekazanie przez Ambasadę wniosku do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o wyrażenie zgody na wydanie decyzji o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej w celu repatriacji i przekazanie tej zgody do placówki zagranicznej. W indywidualnych przypadkach ten dodatkowy czas przekraczał nawet dwa lata.

²⁷ Najdłuższy okres oczekiwania na wyjazd do Polski wynosił 14,5 roku i dotyczył 3 osób, które decyzją z 7.5.2005 uznano za osoby polskiego pochodzenia, następnie postanowieniem z 29.5.2007 wydano im zgodę na decyzję

dostęp do konsula, np. dyżury w terenie, które jednak nie były wystarczające przy ogromnym zainteresowaniu. Przyjęte w trakcie dyżurów wnioski musiały później zostać obsłużone przy tej samej obsadzie kadrowej.

W trzech przypadkach konsul wydał decyzje o uznaniu wnioskodawców za osoby polskiego pochodzenia, mimo że oni sami zadeklarowali niemieckie korzenie.

Do powszechnych nieprawidłowości w Wydziale Konsularnym Ambasady RP w Astanie należało nieprzestrzeganie terminów załatwiania spraw. W badanej dokumentacji NIK nie doszukała się żadnych powodów, które mogłyby przyczynić się do tak długich procedur. W ponad 75% decyzji o uznaniu polskiego pochodzenia pisma ze stosowną informacją oraz wnioski o zgody na zakwalifikowanie do wizy krajowej w celu repatriacji zostały skierowane do MSWiA w terminach przekraczających 30 dni, licząc od daty wydania decyzji. 14,5% decyzji o zakwalifikowaniu do wizy krajowej wydano w terminach przekraczających 30 dni, licząc od daty wpływu postanowienia Ministra SWiA

o wyrażeniu zgody do dnia wydania decyzji. Podobny wskaźnik (14,5%) dotyczył nieterminowego wydawania decyzji o uznaniu za osoby polskiego pochodzenia, zaś 8,5% decyzji o zakwalifikowaniu do wizy krajowej w celu repatriacji zostało wydanych z bezzasadnym opóźnieniem. Wnioskodawców nie informowano o przyczynach nieterminowego rozstrzygania spraw, a powyższe przypadki stanowiły naruszenie przepisów ustawy – Prawo konsularne²⁸ oraz przepisów k.p.a.²⁹

Ośrodki adaptacyjne dla repatriantów

NIK pozytywnie oceniła działalność podmiotów prowadzących ośrodki adaptacyjne dla repatriantów. Miały one odpowiednie wyposażenie, zaś przebywający w nich byli zakwaterowani w pomieszczeniach odpowiadających ich wiekowi, płci i stanowi zdrowia. Umożliwiono im całodobowy dostęp do pomieszczeń i urządzeń pozwalających na samodzielne przygotowywanie posiłku. Pozytywną ocenę potwierdzają wyniki ankiety³⁰ przeprowadzonej wśród osób, które tam przebywały. Ponad 96%

o przyrzeczeniu wydania wizy wjazdowej w celu repatriacji, 12.3.2019 przyjęto pisemną zgodę wnioskodawców na umieszczenie ich w ośrodku adaptacyjnym dla repatriantów, decyzją z 16.9.2019 przyznano im miejsce w ośrodku adaptacyjnym i wreszcie decyzją z 7.11.2019 wydano wizy krajowe w celu repatriacji.

²⁸ Art. 58 ustawy Prawo konsularne stanowi, że: „1. Konsul załatwia sprawę bez zbędnej zwłoki, jednak nie później niż w terminie trzydziestu dni od dnia wszczęcia postępowania. 2. O okolicznościach powodujących konieczność przedłużenia terminu załatwienia sprawy konsul zawiadamia stronę, wyznaczając nowy termin załatwienia sprawy”.

²⁹ Zgodnie z art. 36 §1 k.p.a. o każdym przypadku niezakończania sprawy w terminie organ administracji publicznej jest obowiązany zawiadomić stronę, podając przyczyny zwłoki, wskazując nowy termin załatwienia sprawy oraz pouczając o prawie do wniesienia ponaglenia.

³⁰ Do ankietowanych skierowano 12 pytań, które dotyczyły m.in.: czasu oczekiwania na spotkanie z konsulem, czasu oczekiwania na wyjazd do Polski po uzyskaniu decyzji konsula o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej w celu repatriacji, czasu przebywania w ośrodku adaptacyjnym, zapewnienia przez ten ośrodek warunków zakwaterowania, wyżywienia, zapewnienia dostępu do pomieszczeń umożliwiających samodzielne przygotowanie posiłków, zapewnienia niezbędnych środków czystości, zapewnienia bezpłatnego dostępu

respondentów nie zgłosiło żadnych negatywnych uwag³¹.

Podmioty prowadzące ośrodki adaptacyjne dla repatriantów zapewniły realizację szczegółowych programów zajęć i kursów, o których mowa w art. 20h ust. 1 ustawy o repatriacji. Zawierały one informacje dotyczące: kwalifikacji osób prowadzących zajęcia i kursy, czasu trwania, liczby godzin oraz sposobu organizacji zajęć i kursów, tematyki, sposobu ewaluacji efektów kształcenia, form zaliczania zajęć i kursów, planowanej współpracy z państwowymi lub samorządowymi instytucjami kultury w tym zakresie.

Repatrianci przebywający w ośrodkach potwierdzili, że okresy oczekiwania na spotkanie z konsulem, w trakcie którego składali wnioski o wydanie wiz krajowych oraz na wydanie decyzji w tej sprawie, a także oczekiwanie na wyjazd do Polski były niejednokrotnie bardzo długie. Spośród ankietowanych, którzy przebywali w ośrodku adaptacyjnym w Środzie Wielkopolskiej, aż 81% oczekiwało na spotkanie z konsulem ponad trzy miesiące, a 25% ponad sześć. Czas oczekiwania na wyjazd do Polski³² w wypadku aż 93% repatriantów przekraczał rok, 30% z nich czekało ponad dwa lata.

Wnioski pokontrolne

Wnioski zawarto w czterech wystąpieniach pokontrolnych (nie kierowano ich do ośrodka adaptacyjnego w Środzie

Wielkopolskiej). Z ogólnej liczby 15 wniosków do 5 lipca 2024 r. zrealizowano 10, cztery były w trakcie realizacji³³ i stan ten nie uległ zmianie do stycznia 2025 r. W Informacji o wynikach kontroli NIK przedstawiała wnioski systemowe, które skierowano do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Pełnomocnika Rządu do spraw Repatriacji, Ministra Spraw Zagranicznych oraz do Ambasadora RP w Kazachstanie.

Wniosek skierowany do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji dotyczył podjęcia działań, które doprowadziłyby do zwiększenia środków finansowych na repatriację osób polskiego pochodzenia.

Wnioski do Pełnomocnika Rządu do spraw Repatriacji dotyczyły:

- zapewnienia wydawania decyzji w sprawie przyznania miejsca w ośrodku kandydatowi na repatrianta w terminie nie dłuższym niż trzy lata od wydania przez konsula decyzji o zakwalifikowaniu go do wizy krajowej;
- udzielania repatriantom oraz członkom ich rodzin jednorazowej pomocy finansowej ze środków budżetu państwa na zaspokojenie i bieżące utrzymanie w terminach i wysokości zgodnej z obowiązującymi przepisami;
- zapewnienia prowadzenia prawidłowego rejestru teleinformatycznego osób ubiegających się o wydanie wizy krajowej w celu repatriacji.

do szerokopasmowego Internetu, możliwości uczestnictwa w kursach języka polskiego i kursach zawodowych oraz przydatności tych kursów. W anonimowej ankiecie wzięło udział łącznie 91 osób, z tego: 37 repatriantów z ośrodka adaptacyjnego w Pułtusku oraz 54 repatriantów z ośrodka adaptacyjnego w Środzie Wielkopolskiej.

³¹ Nieliczne uwagi negatywne dotyczyły żywienia.

³² Liczony od daty wydania decyzji o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej w celu repatriacji do daty wydania wizy krajowej w celu repatriacji.

³³ Informacja o wynikach kontroli NIK: *Realizacja przez organy państwa...*, op.cit., s. 44

Do Ministra Spraw Zagranicznych wnioskowano o zintensyfikowanie nadzoru nad działalnością podległych urzędów konsularnych, w tym kontroli realizacji zadań dotyczących repatriacji, zapewniającego bieżącą informację w zakresie terminowości i prawidłowości prowadzenia spraw repatriacyjnych oraz czasu oczekiwania na przyjęcie przez konsula, a także o większą częstotliwość przysyłania za pomocą poczty dyplomatycznej dokumentacji repatriacyjnej pomiędzy urzędami konsularnymi a MSWiA.

Najważniejszy wniosek skierowany do Ambasadora RP w Kazachstanie dotyczył podjęcia działań zapewniających wydawanie decyzji w sprawach repatriacyjnych zgodnie z terminami wynikającymi z obowiązujących przepisów.

Realizacja wniosków

Ustalenia kontroli przyczyniły się do przygotowania przez Radę Ministrów projektu ustawy o zmianie ustawy o repatriacji oraz niektórych innych ustaw³⁴. Z założeń projektu wynika, że jego głównym celem jest podniesienie wysokości limitów wydatków na zadania związane z repatriacją w latach 2025–2026, określonych w ustawie z 7 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o repatriacji oraz niektórych innych ustaw, o ok. 35 mln zł rocznie, do poziomu pozwalającego na sprawne prowadzenie tego procesu. Do najistotniejszych kwestii,

które wymagają pilnego rozwiązania należą m.in.:

- usprawnienie procedury udzielania i wypłaty jednorazowej pomocy finansowej przyznawanej repatriantom decyzją Pełnomocnika Rządu do spraw Repatriacji;
- doprecyzowanie przepisów odnoszących się do procedury przyznawania miejsc w ośrodkach adaptacyjnych dla repatriantów oraz dostosowanie ich do uwarunkowań budżetowych;
- usunięcie niespójności przepisów dotyczących terminów załatwiania spraw, określonych w Kodeksie postępowania administracyjnego oraz ustawie o repatriacji;
- niemożliwość repatriacji na podstawie samodzielnie zapewnionych warunków do osiedlenia się, w wypadku posiadania innych niż umowa o pracę źródeł utrzymania w Polsce.

Projektowane zmiany w ustawie o obywatelstwie polskim mają na celu wyeliminowanie niespójności między terminami załatwienia spraw, wynikającymi z Kodeksu postępowania administracyjnego, a terminami na dokonanie określonych czynności w sprawach dotyczących obywatelstwa, w tym opiniowania pod kątem zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa oraz porządku publicznego.

Według różnych szacunków³⁵ na powrót do kraju oczekuje jeszcze ok. 7–7,5 tys. potomków ofiar deportacji. Zwiększenie limitów środków na repatriację umożliwiłoby

³⁴ <<https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-repatriacji-oraz-niektorych-innych-ustaw>>, nr projektu UD132.

³⁵ Artykuły *Bardzo długa droga do domu*, „Gość Niedzielny” nr 9 z 2.3.2025 r. oraz *Repatriacja może przyspieszyć*, „Rzeczpospolita” z 17.2.2025 r.

przyjazd około 1000 osobom rocznie, pozwalając zakończyć ten proces w ciągu siedmiu lat.

Podsumowanie

NIK ustaliła, że osoby polskiego pochodzenia napotykały poważne problemy podczas procedury repatriacyjnej. Nie lepiej było we wcześniejszym okresie, o czym pośrednio świadczą dane dotyczące liczby sprowadzonych w latach 2001–2012, kiedy do Polski w ramach repatriacji przybyło łącznie 4778 osób³⁶, tj. średniorocznie 398.

Państwo nie zapewniło sprawnego i skutecznego procesu repatriacji Polaków ze Wschodu. W sytuacji skokowo wzrastającej liczby chętnych i zakwalifikowanych do repatriacji, wobec zbyt niskiego w stosunku do potrzeb limitu środków finansowych, braków organizacyjno-kadrowych oraz bezczynności organów państwa w rozwiązywaniu problemów doprowadzono do stanu, w którym system stał się niewydolny.

Repatriacja jest zagadnieniem wpisującym się w szeroko rozumianą problematykę migracyjną. Do tej pory nasz kraj nie przygotował własnej polityki w tym zakresie³⁷, podobnie jak Unia Europejska, która nie opracowała polityki migracyjnej

i azyłowej, która byłaby przemysławiana i uwzględniała interes poszczególnych państw³⁸.

Przedstawione w Informacji o wynikach kontroli ustalenia NIK, a także oceny i wnioski sformułowane przez Izbę, powinny przyczynić się do poprawy sytuacji, pod warunkiem ich właściwego zrozumienia i przyjęcia do realizacji przez polskie władze. Niezbędna jest szersza dyskusja między przedstawicielami organów państwa a reprezentantami repatriantów, przy udziale organizacji pozarządowych, być może także przedsiębiorców, którzy chcieliby zatrudnić naszych rodaków. Wprowadzenie w życie przygotowywanego przez Radę Ministrów projektu ustawy o zmianie ustawy o repatriacji oraz niektórych innych ustaw powinno przyczynić się do właściwej realizacji zadań. Dzięki temu ten proces mógłby zakończyć się w akceptowalnym dla zainteresowanych terminie.

STANISŁAW JARZYNA

p.o. wicedyrektor Delegatury NIK
w Rzeszowie

³⁶ M. Sora: *Repatriacja do Polski po 1990 r. – uwarunkowania prawne, skala przyjazdów, obszar osiedlenia*, „Studia BAS” nr 2/2013, s. 3, <www.bas.sejm.gov.pl>.

³⁷ Informacja o wynikach kontroli NIK *Przygotowanie organów państwa na wypadek masowego napływu cudzoziemców do Polski*, nr ewid. 86/2023/D/21/506LRZ.

³⁸ P. Lipold: *Dynamika nielegalnej migracji do Unii Europejskiej i jej wpływ na bezpieczeństwo publiczne państw członkowskich*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2024, s. 391

Słowa kluczowe: repatriacja Polaków ze Wschodu, Ambasada RP w Astanie, Konsulat Generalny RP w Ałmaty, procedury repatriacyjne, ośrodki dla repatriantów

Bibliografia:

1. Hut P.: *Warunki życia i proces adaptacji repatriantów w Polsce w latach 1992–2000*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2002.
2. Łodziński S.: *Repatriacja osób narodowości lub pochodzenia polskiego w latach 1989–1997. Problemy prawne i instytucjonalne*, „Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu 1997”, nr 586.
3. Runge A., Runge J.: *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Videograf Edukacja, 2008.
4. Sora S.: *Repatriacja do Polski po 1990 r. – uwarunkowania prawne, skala przyjazdów, obszar osiedlenia*, „Studia BAS” nr 2/2013.
5. Żołądek Ł.: *Polska polityka repatriacyjna. Rozwiązania prawne, ich krytyka i nowe propozycje*, „Studia BAS” nr 2/2013.

ABSTRACT

Repatriation of Poles from the East – Implementation of the State's Tasks

According to various estimates, there are 18 to 21 million Poles dispersed around the world – and there are various criteria used to calculate their number, such as being born in Poland, a multi-ethnic origin, a declared awareness of origin, or the knowledge of the Polish language. One-third of this group are persons born and raised in Poland, and the others are of Polish origin connected to home country in various ways. The largest populations of Poles reside in the United States and in the former states of the Soviet Union. There have been several repatriation campaigns organised in Poland so far, first in the years 1944–1948. In 1990s, repatriation was ‘legally suspended’ – there was no systemic solution to determine its criteria or course. Only after the adoption of the Act on repatriation of 9th November 2002 did the situation change. NIK audited how the competent state authorities realised their tasks related to repatriation. In its previous examinations, NIK received information from the Polish community abroad about the lengthy procedures of application for the visas necessary to return to the country. The audit confirmed that the state did not provide for effective and efficient repatriation process for Poles from the East. If the authorities and officials worked as they do now, it would take even 22 years to repatriate.

Stanisław Jarzyna, acting deputy director of the Regional Branch of NIK in Rzeszów

Key words: repatriation of Poles from the East, Embassy of the Polish Republic to Astana, General Consulate of the Polish Republic to Almaty, repatriation procedures, centres for repatriates